

י"כד היא גאולתם של ישראל...

י"כד היא גאולתם של ישראל...
העמק דבר

9

וה"כ היה התפלה לה' רק
בקול נעקה או וזכור ה' אלהי אבותינו, ומ"מ
נשמע תפלתם, ועי' ספר דברים (א' מ"ה)
שמבואר יותר שני מיני תפלות אלו. והיינו שהקביר
5 המגיד להביא זה המקרא לדרוש את המקרא
דפ' זכורים ונעק אל ה' אלהי אבותינו כמה
שנאמר ויהי צימים הרבים וגו', והיינו כדברינו
שכל הנעקה לה' היה רק בשביל שהוא ה' אלהי
אבותינו, ולא בנוסח תפלה לפי הענין, והיינו
10 משום שהיו מן העבודה, ולא היו מלומדים
בתפלה.
או בא ללמדנו דמס"ה נשמע תפלה
פשוטה זו משום מן העבודה, דנעק דגופא
עדיף, ועיין להלן כ"ז כ"ו: (כד) וישמע
אלהים את נאקתם. הוא דבר אחר, היינו
15 שנעקו כל אחד בכל הימים בשעת קושי עבודה
ועינים, והוא הסבר המגיד על המקרא וישמע
ה' את קולנו כמס"כ וישמע אלהים את נאקתם,
ביאר בזה שלא נפרש וישמע ה' את קולנו היינו
מה שנעקנו אל ה' אלהי אבותינו, דע"ז כבר
20 כתיב ומעל שועתם וגו', וגם דפ' מצוא מיוחד
את קולנו, או הכי מיבעי את נעקתנו, אלא הוא
דבר דפ"ע, שלבד שנשמע התפלה שהיה צריכים

1

(בג) וימת מדן :
מצרים. והיה צאטו יום יום מנוחה מן העבודה
מדן המלוכה, שהיו כל שר פרעה טרודים
בהספור, וגם את עבדיו העברים הניחו בזה
5 היום, אז, ויאנחו בני ישראל מן העבודה.
שכל הימים לא הניחו להם לחקור ולהמיען על
לפניהם ולהתאנח ע"ז מקור רוח ומעבודה
קשה, אבל בזה היום היו מתאנחים ע"ז הרבה
מה יהיה בסופם, וכי לעולם יהיה כן ח"ו:
10 ויועקו. נמקבנו כולם למקום אחד והסכימו
לעמוד לתפלה ולנעקה: ותעל שועתם וגו'.
אם היה כחוב ומעל שועתם מן העבודה אל
האלהים, הייה צמשתמו שנעקו בשעת העבודה
כמו המוכה בלי חמלה וזועק, ובחמת לא היה
15 כן צאטו יום, שהיה יום מנוחה, אלא שהתפללו
על עבודתם שכל הימים. והא שכחוב מן העבודה,
אם בא ללמד שלא נעקו למנוחה ולראות בשפלות
עם ישראל, אלא על העבודה הקשה אשר עובד
בס, א"כ היה ראוי לכחוב על העבודה, אלא בא
20 ללמדנו שלא היו מלומדים עדיין לתפלה בלשון
לא ופיעתם שית שיהא ראוי להתקבל מנד עמם
התפלה, אלא היו אנשים פשוטים ומגושמים
בנעלי עבודה קשה.

4

העמק דבר

אלהים וגו', ואת עמלנו אלו הצנים שנאמר כל
הבן הילוד וגו', וגם זה לא נעקו כלל, שהרי
היה מעשה לפני שמונים שנה וכבר בטל גזרה
זו, ולמאי ינעקו ע"ז, אבל הקב"ה ראה אז, וע"ז
5 כתיב כאן, וירע אלהים. פקד עמה דבר הצנים.
וכתיב שם עוד ואת לחנו זו הדחק כמס"כ וגם
ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אותם,
והענין שידוע דדירה מרווחת מרחיב דעתו של
אדם וכן להיפך דירה דחוקה והרבה בני אדם
10 ביחד משפיל דעתו של אדם, והיה פרעה משתדל
להשפיל דעתם של ישראל, והיה לוחץ אותם
במקום אחד, וגם על זה לא היו נועקין כלל כי
מי שדעתו שפלה אינו משכיל ומנין אשר אפשר

שמע ה' את נאקתם כל אחד ממון נרמו, והיינו
את קולנו: ויזכור את בריתו וגו'. דאלו
התפלה שנשמע אינה צריכה לטעם הזכרה, שהרי
הקב"ה שומע תפלת כל בשר, אפילו של עובד
5 כוכבים, אבל את קול נאקתם שמע מפני שהם
בני ברית של אברהם יצחק ויעקב. וזהו לשון
המקרא אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני
(מהלים קטו א), פי' אפילו אינו בתפלה ותחנה
אלא קולי כפ"ע הוא תחנוני: (בה) וירא אלהים
10 את בני ישראל. ראה גם מה שלק שמע,
היינו פרישות ד"א, שלא מנאו לבדם לנעוק ע"ז
לפני ה', אבל הקב"ה ראה, היינו שהקביר המגיד,
ורא את עיניו זו פרישות ד"א, כמס"כ וירא

3

5

היה לו להיות דעמו גבוהה, אבל הקב"ה ראה
ודע מזה וגם ע"ז כתיב וידע אלהים, ידע כח
בני ישראל שהם בעלי דעת ועם חכם ונבון, אלא
פרעה לוחץ אותם והדחוק ועניות מנוול דעתן.
5 נמצא ביאר הכחוב כמה סיבות שהעיר רחמי
הקב"ה לגאולה, ראשית הוא התפלה אע"ג שלא
היתה כסדר נכון, אבל רחמנא ליבא בעי כדאי
במ' סנהדרין ד' ק"ו, שנית נאקה שלא בתפלה
רק ממון צרה והרי המה בני אברהם יצחק
10 ויעקב, שלישיית ראה דברי סתרים, רביעיית פקד
עון טביעת הצנים, חמישיית פקד השפלת דעת
ישראל, וזה היה העדר לכבודו ית' אשר עמו
שנקראים על שמו, יהיו נמוכי הדעת כ"כ, ופרעה
גרם כל זה, ע' ירו' חגיגת פ"א ה"א ממון
חמשה דברים נגאלו ישראל ממצרים כו' באופן
אמר:

למנו, פקד ק, פסוקים, ב"ב, כ"ג.

וכשם שבנ"י היו צריכים או להתחזק באמונתם ובכחונם כן מצוה עלינו בדורינו להאמין שראויים לנו לגאולה כפי שלימדנו רבינו הגר"מ חר"פ זצ"ל:

"הגאולה העתידה, לגודל תקפה וגבורתה ונפלאות קדושתה, אין בכח שום המון מעשים טובים לחייב את הופעתה, והיא כולה מתנת אלוקים, ולזאת הגאולה העתידה היא "כולו זכאי" או "כולו חייב" שבהיות הדור כולו חייב ניכר שאין הגאולה לפי ערך המעשים הטובים ומתגלה וחסדו יתברך לישראל עמו" (ממעייני הישועה עמ צג).

וכן מפורש ב"לשם": "לעת"ל יתגלה אור הזה שלא בזכות ומע"ט כלל וכמ"ש חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ומעשים טובים ויהיה או הגילוי הזה בקביעות תמיד. כי לעת"ל יתבטל היצה"ר מכל וכל. ויהיו אז כולם צדיקים גמורים וכמו כל צבאות העליונים משרהיו עושי רצונו. ולכן יתקיים או הגילוי אור דא"א בקביעות תמיד.

כל היעודים האחרונים דימות המשיח וחיי העוה"ב, הנה הם תלויים באמת רק בברית ולא בזכות, והוא ברית אבות וישראל. והברית לא תופר לעולם. וכן אומר רבינו תם (בתוספת שבת נ"ה א" ד"ה ושמואל) דזכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה.

וזהו שאמרו בסנהדרין צ"ח א' אין בן דוד בא אלא כדור שכולו זכאי או כדור שכולו חייב. וע' בהגר"א בתיקון"ו שאמר וזכאי באופן השני. דימות המשיח אינו תלוי בזכות ומעשים כלל, וכן שם בסנהדרין צ"ו סע"ב בפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע ולבסוף שחק ר"א וכמו שמבואר שם והרי הודה ר"א ג"כ לר"י שהגאולה העתידה אינה תלויה בתשובה ומעשים טובים כלל. וכן כתב הרמב"ן בפי' האיזו שהבטחת הגאולה העתידה אין בה תנאי בתשובה ועבודה, אלא שהיא מובטחת לבוא עכ"פ ע"ש.

הייג זנסמן 35

אנו מוצאים אצל חז"ל הגדרה ברורה מאוד של קץ גלותנו. אחרי דף שלם של חשבונות, והגדרות מיסטיות מאוד מעורפלות, מופיעה הגדרה גלויה מאוד, שאין גלויה ממנה אין לך קץ מגולה מזה"ל, והוא פסוק בייחזקאל: ואתם, הרי ישראל, עונפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לכבא"י. יש בפסוק זה שני חלקים: קודם-כל יש ציווי אלוהי לארץ הזאת, שכל-כן הרבה שנים היתה שוממה, שתתן פירות, ולא לגויים אלא לעם ישראל. וזה מתקשר עם קיבוץ גלויות — 'קרבו לכבא', וזה הדבר השני.

אלה שני הצדדים של הענין ההיסטורי האלוהי האחד הזה, שמתחדשים עכשיו בתוכנו, על ידינו. רש"י מסביר: כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה — רחבה — אז יקרבו הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר"ל. עכשיו הקדוש-ברוך-הוא קצת התפייס עם הארץ בשוממותה. היו זמנים שהקדוש-ברוך-הוא היה 'ברוג' אָתנו, וזקק אותנו מן הארץ. וגם היה 'ברוג' עם הארץ הזאת, והשממך התמיד בתוכה. גם מצבה הבריאותי היה נורא: מחלות וטרחון כאירי עד כדי כך שאנשי מדע קבעו שיש סכנת נפשות להתיישב כאן. עכשיו, ברוך השם, אין סכנה. זאת ארץ חיינו, ארץ בריאותנו.

אם-כן יש לראות בעינים פקוחות, שרבונו-שלי-עולם מתפייס אָתנו. מתפייס עם העם על-ידי קיבוץ גלויות, ומרוסיה ומכל העולם — וכשהיו פה עשרה מיליון יהודים, יוכר באופן חד מאוד שהרוגו הסתלק. כמרצן לגבי הארץ, שהיתה שוממה ומקוללת, ועכשיו היא מבורכת ונותנת את פירותיה בעין יפה וס"י"ס. יש בננות יפות מאוד... ובמקום אחר ענבים יפים ונהדרים... אין לתאר את שפע הברכה וההצלחה. רבונו-שלי-עולם מקבץ פיזור נדחי ישראל, וגם מקבץ את פיזור הקרע.

הייג זנסמן - ז"ל זצ"ל

6

א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן ח"פח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חבה לו שנאמר אם יחממה חבה לו שמה תאמר אנו מביין והוא אינו מבינה ח"ל לכן יחבה ה' להנבבם ולכן ירום לרמבם וכי מאחד שאנו מבינים והוא מחבה מי מעב מרת הדין מעבכת וכי מאחד שמדת הדין מעבכת אנו למה מביין לקבל שכר שנאמר אשרי כל חוביל*

נהפ"ח 33 ע"ה

8

ג. דבר אמר 'דוקמה דודי לציב' אקרה קנסת ישאל להקדוש ברוך הוא את אָמר לן דיי דיי את דייא דייא לנפן תחלה 'דוקמה דודי לציב' מה צבי זה נראה וחוזה ונקסה נראה וחוזה ונקסה קף גואל הראשון נראה ונקסה וחוזה ונקסה

דודי ודי, לר' הליני, פינק

ושחק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה ויחזיקוהו שראוי ואתם הרי ישראל עונפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו'

סימני הגאולה

10

באן המפגשים שבדורנו רבי שלמה אלישבע בספרו הקדוש ("הקדמות צעיר") שער ו' פרק ט': "אמנם התקת העתידה דכל חמדת ישראל שהם כל היעודים האחרונים דימות המשיח וחיי העוה"ב הנה הם תלויים באמת רק בברית ולא בזכות, והוא ברית אבות וישראל, והברית לא תופר לעולם. וכן אומר רבנו תם, בתוס' שבת נ"ה א' ד"ה"ש ושמואל, דזכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה, וכן הוא להפ' בריתא אהם כי אני ד' אליהם, והרי מפורש שהבטחת על הברית ישראל שלא תופר אפי' בחסא עבדי' הרמ"ל, וכמו שפירש שם במרשה על פגרי גלויים, ואותו הברית הנה הוא גם לכל יחיד ויחיד מיראל וכן תלוי בזכות ומעשים כלל, וכן שם בסנהדרין צ"ו סע"ב בפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע וכי, ולבסוף שחק ר"א כמו שבבואר שם, והרי הודה ר"א ג"כ לר"י שהגאולה העתידה אינה תלוי במעשים טובים כלל, וכן כתב הרמב"ן בפי' האיזו שהבטחת הגאולה העתידה אין בה תנאי בתשובה ובעבודה אלא שהוא מובטח לבוא עכ"פ וכי, וכן מורה כמה פסוקים בייחזקאל ל"ז ל"ו מבואר שם כמעט בפירוש שהגאולה האחרונה אינה תלוי בתשובה ומעשים טובים כלל, והיא בטוחה עכ"פ וכי, והרי לנו מכיון כי הגאולה העתידה אינה תלוי בזכות ומעשים כלל".

אמנות ישראל א"ה ק"ב

12

המפקקים בגאולה

"אוי לו לאב שהגלה את בניו, אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם" 15. מצב הגלות הוא בלתי נורמלי לעם-ישראל ולשכינה האלוהית שגלתה עימו 16. ולא להם בלבד, אלא לכל העולם כולו. וגאולתם של ישראל בעתה ובזמנה, לא בזכותם היא תלויה, ולא במעשיהם ובצדקתם היא נגרמת. ההכרח וחוק ההנהגה האלוהית הולידו את גאולתם של ישראל, כי מצב הפיזור בין ישראל למקומם — חייב היה להיפסק. מצב זה בלתי-נורמלי לכל היצירה כולה, והמצב הבלתי-נורמלי לא יתמיד 17.

הייג זנסמן - ז"ל זצ"ל

13

וכן ראיתי בספר "מלכושי יו"ט" להקדוש מזיריטשוב זצ"ל 86, שהביא 87 בשם הר"ר מנדל מרימינוב ז"ע 88, שאמר: שגם הכן השני שבהגדה יהיה לו תיקון בגאולה האחרונה. והקדוש הנ"ל, מרוב אהבתו לישראל לא רצה להזכירו בשם "רשע", על-כל אמר רק "כן השני". פוק חזי עד כמה צריך להיות אהבת ישראל (וזה יהיה למוסר השכל לכמה וכמה שאוחזים קנה המדה בידם למדוד את אחרים לכנותם בשם "רשע"), דאפילו לרשע גמור — ככן השני שבהגדה — לא היה רוצה קדוש ישראל הנ"ל לקרוא בשם "רשע". וכן מצאתי בספר "בני יששכר" 89 בשבע נחמתח 90, שהביא בשם המקובלים כן, דבגאולה האחרונה יהיה תיקון אפילו לרשעים הגמורים, וכולם יגאלו.

א"ה אגנע קמחה